

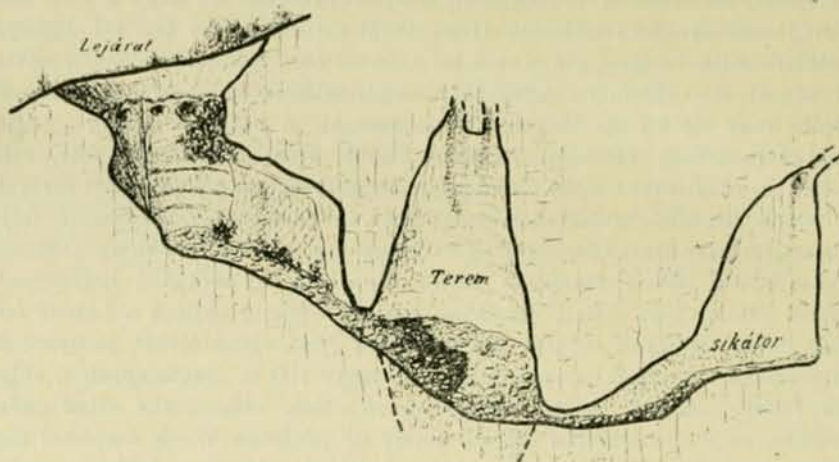
ZEMPLENMEGYEI BARLANGOK ÉS SZIKLAODÚK.

Írta STRÓMPL GÁBOR dr.

— A 44—49. ábrával. —

Barlangok képződésére legalkalmasabb kőzetet: mészkövet, Zemplén-megyében csak lenn a bodrogmenti Szigethegységben és fenn a Laborctól átszelt Szirthegységben találunk. Ott, miként ezt Szádeczky Gy. tanulmányai sejtetni engedik, barlang, avagy csak természetes úton-módon keletkezett sziklaodú nincs; itt, Homonna környékén, kirándulásaimon — többre akadtam. Közülök csak kettő nagyobb (18—24 m. hosszú). A barkói Dzira és a várjeszenői Dupna-hegy barlangja. A többi kisebb. Nem is barlangok már, csak sziklaoduk, amelyeket csupán a földalatti üregeket babonás félelemmel elkerülő nép élénk képzelete mond félelmeteseknek, végteleneknek. A Laborc folyó jobbpartján fekvő Barkó község nagy barlangja a Barkó i barlang (Dzira=lyuk) a falutól SW-re emelkedő Klyakocsina (345 m; térképen helytelenül: Vinicna skala) hegy keleti oldalában van. A barlang nyílása a Laborc felé csapó Borszukni-szkali sziklás hegybordának felső végződésénél, mogyoró és som cserjékkel borított gyepes lejtőn, mintegy 100 m magasságban a völgy talpa fölött található. A barlang triászkorú sötét, kékesszürke színű pados mészkőbe, az ú. n. barkóitba mélyül, amely itt pontosan W—E csapással meredeken észak felé dül. Tátongó szádája keletnek néz, vagy jobban mondva az égnek mered, mert lejárata aknaszerűen ereszkedik le 4—5 m. mélységbe. Itt feneket érünk. Kívülről behányt, begurult kőtörmelékekkel, giz-gazzal fedett sziklatalajt. A lejárát nyirkos, mohlepte sziklafalait sok kisebb-nagyobb üreg (borzlyuk) teszi egyenlőtlennek; lefelé magas folyosó vezet, amelybe jobbról satnya cseppkövekkel tarkított kicsiny fülke torkollik. A fülke fenn vakon végződik, apró és az előbbiekkal megegyező borzlyukkal. A bekerült és a boltozatról leszakadt törmeléktől már-már elzárt alacsony nyílás levezet a barlang legmélyebb helyére. Itt véget ér a folyosó törmelék-kúpja és a «terem» alsó felét már a hirtelen kitágult és a magasba szökő mennyezetnek leomlott kőtuskói lepik el. A terem magas, kürtőszerű. Felfelé keskenyedve, símára oldott falaival vakon végződik. Balik falában, jó magasán kis fülke, amelynek nedves agyagtól síkos kürtője kettős, hasonló a terem boltozatához. A terem mögött ismét szűk nyílás, mely felfelé tart. Beljebb tágul, magasodik, sikátor-szerű lesz, míglen egy meredek falnál hirtelen véget ér. A sikátor sarkában balra az előbbiekhez hasonló vakon végződő kürtő tátong, amelynek lépcsőzetesen aláeső falait vízmosta vöröses-barna finom agyag fedi. Ilyen a bar-

lang képe és alakja. Szerkezete csak olyan egyszerű. Középtű a legelőször keletkezett «terem» nagy kürtői, melyeket a szinte függőlegesen álló mészkőpadok között leszivárgó vizek martak ki. A terem alján a mennyezetről leszakadt sziklatuskók, melyek a terem boltozatát tágitották, az alját pedig szűkítették úgy, hogy a kétoldalt elhelyezkedő folyosók leszivárgó vize csak omladékon át juthat az egyesült kürtőknek alsó hozzáférhetlen folytatásába ezen (44. ábra) mélyen le a hegy belsejébe, mert a csaknem álló mészkőpadok rétegtözei, az ezeket harántul szelő litoklázisok kedveznek a víz leszüremkedésének. Csapásban fekszik a lejárati ág, harántrepedésben a végső járat, a sikátor. Két ily vonal kereszteződésénél találjuk a termet, repedés mentén egymáshoz simuló kürtőivel. A barlang keletkezését a terem kürtőinek megalkulása vezette be. Ezek ragadták magukhoz a környezet sziklaköreiben leszi-

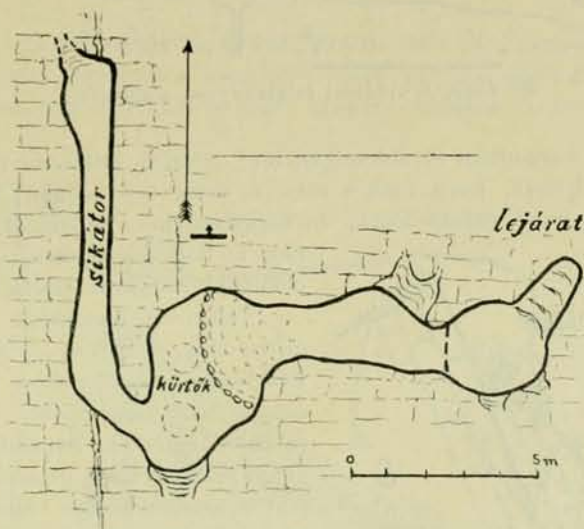

44. ábra. A Barkói barlang hosszszelvénye.

várgó vizeket, amelyek hátráló korrozióval fokozatosan öblösítve a hasadékokat és rétegtözeiket, összeköttetést létesítettek a teremmel. A felszínhez legközelebb álló tágas üreg gyenge boltozata később beomlott és a barlang ürege a napvilágra került. E töbørszerű száda nem lehet régi. A barlangban, főleg a lejárati közelében található stalagmitok oly kicsinyek, hogy a keletkezésükhöz szükséges légáramlat csak a geológiai közelmúltban, vagy még a történelmi időben létesülhetett. A léghuzamot pedig csak a beomlott dolina vezette be, mert a barlang tájékán, a televénnyel borított gyepes hegylejtőn nyoma sincs a közethasadéknak. Cseppkő leginkább a lejárati folyosó jobb fülkéjében van, tehát közel a lejárathoz, dacára annak, hogy a barlang belseje jóval nedvesebb. A terem boltozatáról mindig csepeg víz. De itt, különösen a mennyezeten, miként az az egész barlang hosszanti szelvényének rajzából kiyehető, légáramlás nincsen, tehát a sztalaktitok hiányzanak.

A lejárati falait moha és moszat üli meg. Benne a sikátor falát az

ördögsemege bibiresói teszik érdessé. Karfiolalakú mészkőképletek, cseppkő-szerű szövettel, amelyek képződésénél mészalgák közreműködését sejttem. Gumóik azonosak a lithamniium mészkő gumóival és — legalább eddigi megfigyeléseim szerint — mindig ott borítják be a barlangok falát, hol cseppkő képződés nincs, hol a légáramlás hiányzik, tehát a földalatti üregek legelrejtettebb zúgaiban, de feltétlenül nyirkos helyen. Az irodalom csak nevét ismeri (Teufelkonfekt) képződésének körülményeit nem említi. Még a Barkói barlang azon zsákszerű alakjára akarom a figyelmet felhívni, amely a jégbarlangok sajátja. Van-e benne télen jég, meddig marad meg benne? Nem tudom. Eddig csak a nyár derekán látogattam meg. Nem messze a Dzirától, a Borszukna-

45. ábra. A Barkói barlang alaprajza.

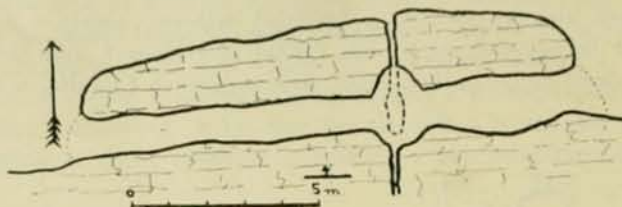
szkala sziklás gerincének vállán van a másik barkói sziklaüreg. Nem barlang, csak odú. Helybeli neve Mala basta jama (kicsi elpusztult gödör). 2×4 m terjedelmű mintegy 2—3 m mély gödör. Teteje szabad, oldalain vízmosta öblök nyomai; fenekét földes terra-rossza szerű agyag fedi. Széltől védett búvóhely, melyet a falubeliek mint természeti ritkaságot emlegetnek.

Gödrös (Krivostyán) község büszkesége szintén egy «dzira». Fenn a falu felett emelkedő Okur vagy egyszerűen Verch (=tető 552.) nevű (katonai térképe Cerna hora) bérces hegyhát tetején, Siva-szkala sziklacsoportozat közelében találjuk a Gödrösi sziklafolyósót.

A csak nehezen megtalálható odú 13 m hosszú folyósót alkot, amely szerkezetén kívül egyéb érdekességet nem nyújt.

A csapás vonalába illeszkedő sziklafolyósó voltaképen nem is kimállott odú, hanem az itt csaknem függőlegesen álló barkóit padoknak egy kis zuga, mely a Siva-szkala oldalából lecsúszott sziklatömb alján maradt meg. A csú-

szási lap közén leszivárog a víz, marja, tágítja az üreget, helyenkint kioldja falait és ezzel az eredetileg jóval szűkebb rés nagyobbodik. Középe táján haránt repedés szeli át úgy az anyasziklát, mint lezuhant tömbjét és ennek mentén, a két hasadék kereszteződésénél, tágasabb üreg támadt, mely keresztültöri a boltozatot és napfényt bocsját az odú közepébe (46. ábra «ablak»). Az odú száraz, eső után lesz csak nyirkosabb. Talaját agyag képezi.

46. ábra. A Gödrösi sziklafolyosó alaprajza.

A többi barkóitban és dolomtban lévő gödrösi sziklaodú még ennél is kisebb. Apró lyukak, hova csak a róka és borz tud bebújni. Megmutatták ezeket is, mert helyi érdekességek, de kutatásra nem érdemesek. Ott rejtőznek a falu feletti Holyini-völgy két oldalának erdőfedte szikláinak között.

Valamivel nagyobbak az *Ordasfalvai* odúk, a Velycsi (= farkaslyukak). Ezekbe be is lehet mászni. A községtől északkeletre terpeszkedő Velycsa-hegy (a katonai térkép Benedikova neve a völgy túlsó, nyugoti, gerincére vonatkozik) nyugati oldalában vannak, a hegy laposára vezető útnak felső részleténél, az úttól jobbra, erdővágásban.

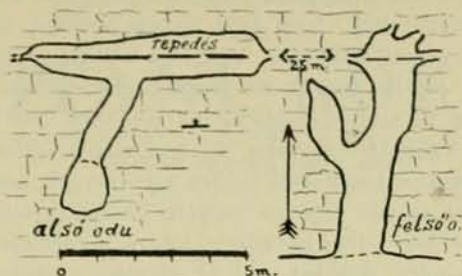
A két odú itt is barkóitban van, egymásfölött a hegyoldalba, egy a réteg csapásával párhuzamosan futó hasadékméntén. E hasadék mentén helyeződik el a két üreg legalsó, legbensőbb részlete. A felszínnel keskeny alacsony járáttal közlekednek úgy, hogy az alsó

47. ábra. A Gödrösi szikla folyosó haránt szelvénye.

odúba felülről kell becsúsznunk, a felsőbe pedig egy sziklatuskó aljában kell bebújnunk. Mindkét lejárát a repedés felé lejt.

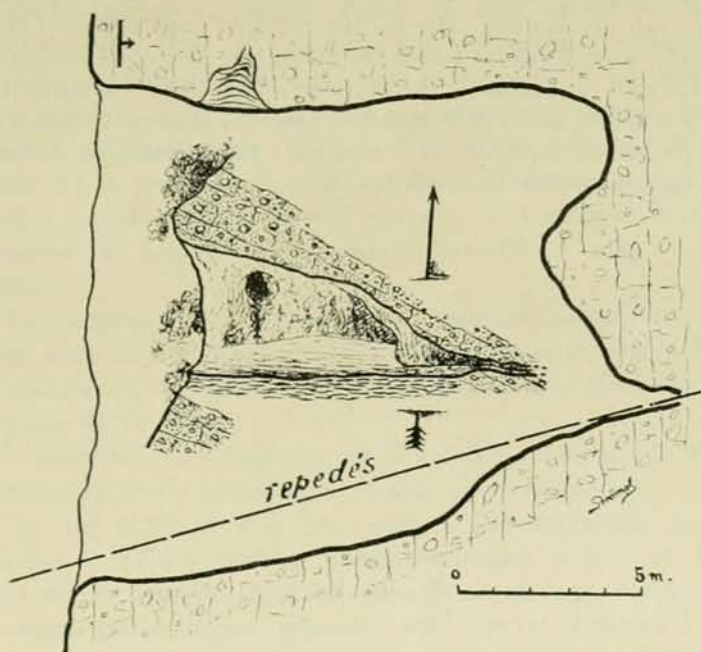
Nem mint barlang, de mégis mint Karsztjelenség érdemel figyelmet a Velycsa-hegy laposán lévő *Zavalyeniszko* (=beomlás) nevű töbör. Mintegy 15 m átmérőjű kerek tölesér, hamisítatlan beszakadási töbör (Einsturzdolina), amelynek keletkezésére az ordasfalvaiak még emlékeznek.

Közel a Velycsához a Benedikova-hegy szikláiban szintén van néhány apró odú, amelyet a falu lakossai ismernek. Kicsik, jelentéktelenek.

48. ábra. Az ordasfalvai Farkaslyukak (Velyesi).

Várjeszenő község határában szintén több odút mutogatnak a falubeliek. Azon odúk, amelyek a helységtől délre eső magasabb hegyekben rejtőznek kisebbek. Így a Novakova-hegy nyugati oldalában, a Barlobaska-völgy

49. ábra. A várjesznői Dupna barlang. Alaprajzban a hosszínetszet.

felett tátongó sziklafülke nem mély. Padkáján pihenhetünk, áthajló, ereszszerű teteje megvéd az esőtől. Odva jurakorú, N-dőlésű rétegek márgásabb agyagosabb kőzetébe mélyült, mely fölé boltozatot szívósabb szarúköves-mészkkő rétegek vontak. A Rasztova-hegy (Várhegytől SW) tetején megtekintett üregek lyukak. Borznak vagy rókának vackai, jurakorú kemény mészkőben. Jó-

val nagyobb a konglomerátumos hegy odúja a Dupna barlang. A falutól ESE felé látszó Dupna (392. Nem Lazi, éppen fordítva, mint a katonai térképen) nevű hegy nyugati oldalában ásít le a völgybe, mintegy 300 m t. sz. feletti magasságból. Kőzete eocénkorú mészkonglomerátum, a Kárpátok belső szirtvonulát kísérő ú. n. szulyói-konglomerát. Keletnek dülő kőzetpadjaiban van a terjedelmes odú. Vagy 16·5 m széles, 4—5 m magas boltozatos a nyílása. Befelé szűkül. Bal sarkában kerek öböl, jobbra alacsonyabb, keskenyebb végződés, mely a kőzetpadokat átszelő repedés mentén hozzáférhetetlen ágba vész el. Oldalfalában balra öblös fulke, ugyanegy jobbra a mennyezetten, nyirkos, kimmállott, moszat borította falakkal. Az odu fenekét vastagon humuszos agyag fedi, amely símán terül el az odu alján, elföldelve annak minden egyenetlenségét. Az ásítás e helyütt talán eredménnyel járna. Az odu keletkezése egyszerű. A repedés iránya szabja meg a leszivárgó vizek útját. Ennek mentén támad legelőször rés, ezt később a denudáció tágtja, öblösfti és kialakul a keletnek dülő kőzetpadok által megszabott kereten belől a repedéshez kötött, rétegdüléshez alkalmazkodó odvas barlang tátongó ürege. Közel a Dupnához, de már a homonnai határban, a Ptova völgye fölött (Cserveni-szkali) ugyanebben a kőzetben szintén van egy barlang. Hír szerint nagyobb, mint a fenti. Csak a bejáratát láttam, mert alkalmas felszerelés hiányában nem tekinthettem meg.

Peticsén a Csarna v. Sztrany-hegy (627) NNW lejtőjén, már jól benn a szál-erdőben, andezitben mutattak üreget. Többet csak tüzetes átkutatása után szólhatnék róla, de ezt, valamint a fenti tartozásomat majd máskor, csak újabb kutatások után róhatom le.
